

ცენზურა და სიტყვის თავისუფლება

ლ-ტი: ნინო გოგილავა¹

DOI: <https://doi.org/10.61446/pa.2.2024.8418>

აბსტრაქტი

ცენზურა და სიტყვის თავისუფლება ორი მნიშვნელოვანი კონცეფციაა, რომლებიც ხშირად იკვეთება ერთმანეთთან. სიტყვის თავისუფლება უზრუნველყოფს ინდივიდებს საშუალებას, გამოხატონ საკუთარი აზრები, შეხედულებები და ემოციები ნებისმიერ თემაზე. ეს უფლებები მნიშვნელოვანი არის დემოკრატიული საზოგადოების და ადამიანის ძირითადი უფლებების დაცვის თვალსაზრისით. თუმცა, სიტყვის არ არის აბსოლუტური და მას აქვს გარკვეული საზღვრები, რათა არ გამოიწვიოს დისკრიმინაცია, ცილისწამება, ან საზოგადოებრივი წესრიგის დარღვევა. ცენზურა, როგორც წესი, არის ხელისუფლების მიერ განხორციელებული ღონისძიება, რომელიც მიზნად ისახავს კონკრეტული შინაარსის აკრძალვას ან შეზღუდვას, მაგალითად, პოლიტიკური მოტივების ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების დაცვის მიზნით. თუმცა, ცენზურა ხშირად აწყდება კრიტიკას, რადგან ის შეიძლება იყოს ძალადობრივი და ზღუდავდეს ინდივიდის პირად და პროფესიულ თავისუფლებას. ამიტომ, ცენზურა და სიტყვის თავისუფლება მუდმივად დგას ურთულესი ბალანსის წინაშე, რომელიც მოითხოვს პასუხისმგებლობას და გაწონასწორებულ მიდგომას.

საკვანძო სიტყვები: სიტყვის თავისუფლება, ცენზურა, ადამიანის უფლებები, დემოკრატია, მედია თავისუფლება, ხელისუფლება, საზოგადოებრივი წესრიგი.

¹ სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს, ეროვნული თავდაცვის აკადემიის მაგისტრატურის საგანმანათლებლო პროგრამის, სახელმწიფო რესურსების მართვის მსმენელი

Censorship and freedom of speech

Lt. Nino Gogilava²

DOI: <https://doi.org/10.61446/pa.2.2024.8418>

Abstract

Censorship and freedom of speech are two significant concepts that often intersect with each other. Freedom of speech allows individuals to express their thoughts, opinions, and emotions on any subject. This right is crucial for the protection of democratic society and fundamental human rights. However, freedom of speech is not absolute and has certain limits to prevent discrimination, defamation, or the disruption of public order. Censorship, in most cases, refers to actions taken by the government to restrict or ban certain content, such as for political reasons or to protect public safety. However, censorship is often criticized as it can be repressive and limit personal and professional freedoms. Therefore, censorship and freedom of speech are constantly in a delicate balance that requires responsibility and a well-considered approach.

Keywords: freedom of speech, censorship, human rights, democracy, media freedom, government, public order.

² Student of Master's Program in State Recourse Management of LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia

შესავალი

სიტყვის თავისუფლება დემოკრატიული საზოგადოებისთვის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ფუნდამენტს წარმოადგენს. მისი დამსახურებით შესაძლებელია ინდივიდმა გამოხატოს საკუთარი მოსაზრება, რწმენა და იდეები შიშის გარეშე - რომ შესაძლოა სახელმწიფოს მხრიდან იქნას დასჯილი. ამასთანავე გასაგებია, რომ არც აღნიშნული თავისუფლებაა აბსოლუტური, ვინაიდან აუცილებელია ბალანსის მოპოვება, ერთიმხრივ გამოხატვის თავისუფლებასა და მეორემხრივ, სოციალურ ღირებულებებს შორის, როგორებიცაა: საზოგადოებრივი წესრიგი, ეროვნული უსაფრთხოება თუ ინდივიდუალური ღირსება. აღნიშნული ბალანსის დაცვა, როგორც წესი, ცენზურის მეშვეობით ხდება, რომელიც იყენებს სიტყვის შეზღუდვისა და რეგულირების მეთოდებს ძალადობრივი ან დამაზიანებელი აქტიორების მიმართ. აღნიშნული ნაშრომი მიზნად ისახავს სიტყვის თავისუფლებასა და ცენზურას შორის არსებული ურთიერთკავშირის შესწავლას, აღნიშნული კონცეპტების ძირითადი პრინციპების ანალიზს, მათ ისტორიულ კონტექსტსა და თანამედროვე გამოწვევების ანალიზს.

სიტყვის თავისუფლება სხვადასხვა სახელმწიფოს კონსტიტუციითა და საერთაშორისო სამართლის დოკუმენტების მეშვეობით არის დაცული. უნდა აღინიშნოს, რომ ეს კონცეპტი არაერთგვაროვანია. მაგალითისთვის, ჯონ სტიუარტ მილი მიიჩნევდა, რომ სიტყვის თავისუფლება უმნიშვნელოვანეს კომპონენტს წარმოადგენდა ჭეშმარიტების (სიმართლის) მიგნების პროცესში. მისი აზრით, თვით არასწორი, ცრუ იდეებიც კი ღირებული იყვნენ, ვინაიდან მათი ჭეშმარიტ იდეებთან დაპირისპირების შედეგად, შესაძლებელი ხდებოდა აღქმისა და ცოდნის გაღრმავება. ამას გარდა, უნდა აღინიშნოს, რომ სიტყვის თავისუფლება ადამიანის ავტონომიურობისა და თვითგამოხატვის ერთ-ერთ წამყვან ასპექტს წარმოადგენს, რომელიც ინდივიდებს პერსონალური და ინდივიდუალური ზრდის შესაძლებლობას ანიჭებს.³

მეორე მხრივ, ცენზურა ლიბერალურ დემოკრატიებში მეტწილად ეჭვის თვალით აღიქმება. ის მიზნად ისახავს შეურაცხყოფელი, დამაზიანებელი თუ საფრთხის შემცველი რიტორიკის შეზღუდვას. ისტორიულად, ცენზურის პრაქტიკას მეტწილად ავტორიტარული რეჟიმები მიმართავდნენ, რათა აღეკვეთათ განსხვავებული აზრი. ამასთანავე, თანამედროვე დემოკრატიებიც ხშირად იყენებენ მას, რაც სხვა სოციალური ინტერესების დაცვის მოტივითაა დასაბუთებული.⁴

ძირითადი ნაწილი

სიტყვის თავისუფლებასა და ცენზურას შორის ურთიერთკავშირი მრავალსაუკუნოვანია. მაგალითისთვის უძველეს ათენში, სადაც დემოკრატია ჩაისახა, სიტყვის თავისუფლება ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ღირებულებას წარმოადგენდა, თუმცა არსე-

³ Jack M. Balkin, "OLD-SCHOOL/NEW-SCHOOL SPEECH REGULATION." Harvard Law Review 2296-2342. June 2014.

⁴ Cass R. Sunstein, Democracy and the Problem of Free Speech. England: Free Press., 1995.

ბოზდა გარკვეული შეზღუდვებიც. სოკრატე, აღნიშნული წესების თანახმად, უღვთოობასა და ახალგაზრდების გარყვანაში იქნა დადანაშაულებული და სიკვდილით დასჯილი, რაც თავის მხრივ ცენზურის ადრეული ფორმების დემონსტრირებად შეგვიძლია მივიჩნიოთ.⁵

სიტყვის თავისუფლების იდეამ შემდგომში განვითარება განმანათლებლობის ეპოქაში ჰპოვა. ისეთ ფიგურებს, მაგალითად როგორიცაა ვოლტერი, სწამდათ რომ ინდივიდებს თავისუფლად უნდა ჰქონოდათ შესაძლებლობა გამოეხატათ თავიანთი აზრები, მიუხედავად მათი პოპულარობისა თუ დამაჯერებლობისა. აღნიშნული იდეების სამართლებრივ ჩარჩოებში მოქცევა კი ფრანგული და ამერიკული რევოლუციების დამსახურებით მოხდა. ამის მიუხედავად მეოცე საუკუნეში საზოგადოებები სიტყვის თავისუფლების თვალსაზრისით კვლავაც მნიშვნელოვანი გამოწვევების წინაშე იდგნენ. აღნიშნული კონტექსტის განხილვისას, თვალნათელ ილუსტრაციას წარმოადგენენ ტოტალიტარული რეჟიმები ნაცისტური გერმანიისა და საბჭოთა კავშირის სახით, რომლებიც უმკაცრესი ცენზურითა და ოპოზიციის ფაქტობრივი განადგურებით ხასიათდებოდნენ. მეორე მხრივ, ლიბერალურ დემოკრატიებს უჭირდათ ცენზურასა და სიტყვის თავისუფლებას შორის ბალანსის დაცვა, განსაკუთრებით კი მსოფლიო ომების პერიოდში.⁶

დღესდღეობით, ამ ორ კონცეპტს შორის დებატები ალბათ ყველაზე კომპლექსურია, ვიდრე ოდესმე ყოფილა. ციფრული ეპოქის დამსახურებით, შესაძლებელი გახდა ინფორმაციის გავრცელების მეთოდების ტრანსფორმირება, ჩამოყალიბდა გამოხატვის ახალი პლატფორმები, რამაც ბუნებრივია რეგულაციებისთვის ახალი გამოწვევები ჩამოაყალიბა. ისეთი სოციალური მედია პლატფორმები, მაგალითად: Facebook, Twitter, Youtube და სხვა, ხელს უწყობენ სიტყვის თავისუფლების გაძლიერებას და ინდივიდებს საშუალებას აძლევენ გაუზიარონ საკუთარი აზრი აუდიტორიას გლობალური მასშტაბით. თუმცა, ხშირად, აღნიშნული პლატფორმები კრიტიკის ობიექტები ხდებიან, ვინაიდან მათი მეშვეობით ხდება სხვადასხვა ცრუ ინფორმაციის, შეურაცხმყოფელი რიტორიკისა და სხვა ექსტრემისტული კონტენტის გავრცელება ხდება. საპასუხოოდ, კომპანიებმა მოახდინეს კონტენტ-მოდერაციის პოლიტიკის იმპლემენტაცია, რის შედეგადაც მნიშვნელოვნად გაძლიერდა ცენზურა.⁷ სოციალური მედიის ახალმა შესაძლებლობებმა, მოახდინონ მნიშვნელოვანი გავლენა ფართო მასებზე, კიდევ უფრო გაამძაფრა სიტყვის თავისუფლების ლიმიტაციის თემატიკაზე მსჯელობა. მიზანშეწონილია თუ არა, რომ პლატფორმებად მოახდინონ კონტენტის რეგულაცია, და დადებითი პასუხის შემთხვევაში სად შეიძლება გაივლოს ზღვარი?! კრიტიკოსები თვლიან, რომ გაზრდილი მოდერია ზღუდავს სიტყვის თავისუფლებას, ხოლო მომხრეებს

⁵ Starr Paul, *The Creation of the Media: Political Origins of Modern Communications*. New York: Basic Books. 2004.

⁶ Ibid.

⁷ R. Cohen-Almagor, *Speech, Media, and Ethics: The Limits of Free Expression*. English: Palgrave Macmillan. 2005

საჯერათ არსებული მექანიზმის აუცილებლობის მოსალოდნელი ზიანის თავიდან აცილებისა და საზოგადოებრივი წესრიგის შენარჩუნების მოტივით. სიტყვის თავისუფლების რეგულაციის კონტექსტში მნიშვნელოვან განზომილებას წარმოადგენს სიძულვილის ენა. აღნიშნული განიმარტება, როგორც დისკრიმინაციული კომუნიკაცია, მიმართული ინდივიდთა ჯგუფის მიმართ რასობრივ, რელიგიურ, გენდერისა თუ სექსუალური ორიენტაციის საფუძველზე. არაერთმა ქვეყანამ შემოიღო სიძულვილის ენის წინააღმდეგ შესაბამისი კანონმდებლობა, თუმცა კრიტიკოსთა ნაწილის აზრით აღნიშნული ბერკეტები რიგ შემთხვევაში გამოიყენება ლეგიტიმური გამოხატვის შესაზღუდად. მათი აზრით, სიძულვილის ენის წინააღმდეგ ბრძოლის ეფექტურ საშუალებად კვლავაც სიტყვის თავისუფლება მიიჩნევა და მისი დამარცხება უფრო მყარი არგუმენტირებული მსჯელობითაა შესაძლებელი.

საინტერესოა ეროვნული უსაფრთხოებისა და სიტყვის თავისუფლების ურთიერთქმედებაც. ხელისუფლებას აქვს უფლება და შესაძლებლობა შეზღუდოს ესა თუ ის რიტორიკა, რომელიც მისი მოსაზრებით საფრთხეს უქმნის საზოგადოებრივ წესრიგსა თუ ეროვნულ ინტერესებს. მაგალითისთვის, მსოფლიო ომების პერიოდში, ლიბერალური დემოკრატიებიც კი აქტიურად იყენებდნენ ცენზურად იმისათვის, რომ შეეზღუდათ მოწინააღმდეგე იდეოლოგიის გავლენა საკუთარ მოსახელობაზე.

დასკვნა

სიტყვის თავისუფლება და ცენზურა მონეტის საპირისპირო მხარეებს წარმოადგენენ, თუმცა ორივე მათგანი მნიშვნელოვანია დემოკრატიული საზოგადოების ფუნქციონირებისთვის. სიტყვის თავისუფლება ადამიანებს აძლევს საშუალებას ინდივიდუალობა გამოხატონ და განავითარონ საკუთარი უნარები და შესაძლებლობები, ხოლო ცენზურა - ერთგვარ ზღვარს წარმოადგენს, რომელიც იმავე ინდივიდს იცავს პოტენციური საფრთხეებისგან. ამგვარად, მნიშვნელოვანია სწორი ბალანსის მოძებნა ინდივიდის თავისუფლებების და საზოგადოებრივი კეთილდღეობის დაცვას შორის. ციფრულ ეპოქაში, ამგვარი ბალანსის დაცვა საკმაოდ დიდ სირთულეებთან არის დაკავშირებული, ხოლო ტექნოლოგიური პროგრესი კიდევ უფრო ამძაფრებს პრობლემას. მომავალი ათწლეულების განმავლობაში ამ ორ კონცეპტს შორის არსებული დიქტომიის ირგვლივ დებატების კიდევ უფრო გამწვავებაა მოსალოდნელია, რაზეც მნიშვნელოვან გავლენას იქონიებს ხელოვნური ინტელექტის გაძლიერება.

ბიბლიოგრაფია

- Balkin, Jack M. "OLD-SCHOOL/NEW-SCHOOL SPEECH REGULATION." Harvard Law Review 2296-2342. June 2014;
- Cohen-Almagor, R. Speech, Media, and Ethics: The Limits of Free Expression. English: Palgrave Macmillan, 2005;

Paul, Starr, The Creation of the Media: Political Origins of Modern Communications. New York: Basic Books. 2004;

Sunstein, Cass R. Democracy and the Problem of Free Speech. england: Free Press. 1995.